

הדרך החמי

יום שלישי כו' טבת תשס"ז

מסכת תענית דף ח'

עלון יומי ללומדי הדרך היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדרך היומי פ"ת

דוא"ל: midrashiya@eagleintl.com

סיכום הדרך

נשאל היום: מאמרי חז"ל בעניין גשמים. תלמיד שקשה תלמודו. לשון הרע.

"אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה" לרב אמי הביאור, שאם לא יורד גשם, שהרקיע קיהה כברול, משום שמעשה הדור מקולקלין, יתגברו ברחמים, היינו בתפילה. לר"ל, אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו, מפני שמשנתו אינה סדורה לו. תקנתו, ירבה בישיבה. לרבא, אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו, מפני שרבו אינו מסביר לו פנים. תקנתו, ירבה עליו רעים, כדי שרבו יסביר לו פנים.

"אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון" לר"א, אם דור שהשמים כנחושת חלודה, שלא יורדים גשמים, זה בעבור שלא מתפללים תפילה בלחש. וילכו לבקי שיתפלל. ומי שידוע ואינו לוחש, אין לו מעלה. אם לחש ולא נענה, ילכו לחסיד שיתפלל, שנאמר "ויצו עליה במפגיע". ולשון מפגיע הכוונה לתפילה. לר"ל, אין יתרון לבעל הלשון, שבאים בטענה החיות לנחש, לאחר שנגזרה שכל טעם שטועם כטעם החול, מה הנאה יש לו להרוג. וטוען להם הנחש, מה הנאה יש לבעל לשון הרע.

"יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה", אם לחש ונענתה תפילתו, ומתגאה בעבור כך. מביא חרון אף לעולם. לרבא, שני ת"ח שמצרים זה לזה גורמים לחרון אף.

"נשא לבבנו אל כפים" לר"א, תפילה צריכה להיות כוונה ומתוך הלב. ומוכח ממעשה של שמואל, שדווקא ביחוד. אולם בציבור מועילה התפילה אף אם לא כולם כיוונו.

"אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף" לר"א, גשמים יורדים בזכות בעלי אמנה, שאינם משנים בדיבורם במשא ומתן. וגדולים בעלי אמנה, והראיה ממעשה חולדה ובור, וכ"ש במאמין בהקב"ה (ע"י רש"י ותוס' בספיר המעשה)

לרבינו, אדם שמצדיק את עצמו למטה, מסייעים לו משמים להיות נקי. ונלמד "מאמת מארץ תצמח". ולר"ה, "ויכיראתך עברתך". לר"ל, "פגעת את שש ועשה צדק בדרכיך וזכרוך הן אתה קצפת ונחטא בהם עולם ונושע".

ומהפסוק הנ"ל למד ריב"ל, שהשמח ביסורים מביא ישועה לעולם. יש דמיון בין עצרות גשמים לאשה המתקשה ללדת ואינה יולדת. בשניהם נאמר לשון של "עצירה", "לידה", ו"פקידה".

"אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימצאהו", לדעת רבי שמואל בר נחמני, הפסוק מתבאר על ההטבה של הקב"ה ביידת גשמים, לאחר שעם ישראל חזרו בתשובה. אם נגזר לשבט, ירד במקום שלא מויק, היינו בהרים והגבעות. או לאילנות, שמעיל להם הגשם החוק. אם לחסד, הקב"ה יורדס בארץ ישראל, שיעיל לשדות ולכרמים. או ליצורך הזרעים. או לבורות שחין ומערות הייט למצבורי המים.

אין מתפללים על ב' עניינים באותה תפילה. ולמדו "ונצומה ונבקשה על זאת", מבואר שרק על זאת. או מהפסוק "על רזא דנא" דווקא על זה. ולכן בזמן רבי שמואל בר נחמני, הייה רעב ומגפה, הסתפקו על מה להתפלל. ואמר להם רבי שמואל בר נחמני, שיבקשו על השובע, וממילא יהיה לחיים שנאמר "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" מבואר שהשובע תלוי בחיים.

בזמן רבי זירא, המלכות גזרה על השמד ושלא יתענו. ואמר רבי זירא, שיקבלו תענית ומיד תתבטל הגזירה, ויוכלו להתענות. ומצאנו בדניאל שמיד שקיבל על עצמו, נושע. אף לפני קיום הנדר.

אמר רבי יצחק, בשנים שגזר אליהו שלא ירד גשם וטל, וירדו גשמים בערבי שבתות שהפריע לאנשים הרי זה סימן קללה. ורבה בר שילה אמר, שגשם שיורד ביום הוא קשה. ואמר אמימר, אם לא צריך את הגשם מתפללים שיפסק היות וזה מפריע לאנשים.

אמר רבי יצחק, שמש בשבת טוב לעניים שמתענגים על יום המנוחה. וגדול יום גשמים, שאפילו פרוטה שבכיס מתברכת. ואין הברכה שרויה אלא בדבר הסמוי מן העין. הנכנס למוד את גורנו מתפלל, יה"ר שתשלח ברכה במעשה ידינו. ושהתחיל למוד אומר, ברוך וכו' השולח ברכה בכרי הזה. אם מוד ואח"כ בירך, זו תפילת שוא כיון שהברכה היא בדבר הסמוי מן העין.

עיונים על הדרך

מדוע אין הנאה לבעל הלשון?

אמר ריש לקיש מאי דכתיב "אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון", לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרים לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון. וע"י שם בבאור רש"י שמספרין לשון הרע אפי' שאין להם הנאה.

אין הנאה לבעל הלשון. חז"ל מעידים – אין הנאה לבעל הלשון. למה. מדוע. אין הנאה לבעל הלשון. לבלום מעשה בווער, לכאור' תאוותו הוא כמו לא לספר סיפור טוב.. וחז"ל מעידים "אין הנאה לבעל הלשון". ונניח שמבינים אנו שאין לו הנאה.

א"כ מדוע עונשו כה רב. שכת בעלי לשון הרע זה אחת מד' כתות שאינן מקבלים פני שכונה.

אבל אין הנאה. – אפי' לא לתאבון!!!

ביאר מו"ר שליט"א, הגמ' בערכין (ט"ו) אומרת כל המספר לשון הרע כאילו כופר בעיקר. דבר זה לא מצאנו הרבה בחז"ל, שעל עבירה מסוימת שעובר אדם, מוגדר הוא ככופר בעיקר. והלא דבר הוא, שבעוון זה שאין הנאה לבעל הלשון אומרים חז"ל שכופר בעיקר הוא.

הרבינו יונה (בשער השלישי אות ר' ואילך) מבאר ענין זה, היות וע"י דיבורו הרע הוא מסבב וגורם נזק גדול ורעה רבה לחבריו בהבאישו את ריחם בעיני העם או שאר דרכי הפסד ולא יתכן אשר יכין אדם לחברו כלי משחית ונזק מר ממות מבלי שיועיל לעצמו בזה תועלת ורוח ממון בלתי אם לכד יצרו את נפשו ופרק עול שמים מעליו וניתק המוסרות. וזה שאמרו (תהילים יב' ה') אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. ואומר בעל הלשון בלבבו כי שפתיו ברשותו והוא השליט על לשונו וגמר בועתו כי אין לו לכלא את רוח שפתיו מדבר העולה על רוחו. ועיין שם בהמשך דבריו בענין החומר בעבירה זו ואיך יעשה תשובתו ועוד.

עכ"פ מבאר הר"י, מה יתרון לבעל הלשון אין לו הנאה. לא רוח ממון ולא הנאה גשמית. כל עניינו, שהוא הבעל דבר על לשונו והוא יחליט מה לדבר ועל מי לדבר. הרי זה כופר בעיקר. דוקא בגלל זה שאין לו הנאה, עונו גדול מנשא. מחמת זה חז"ל הגדירוהו ככופר רח"ל.

בשאר עבירות שיש בהם מעשה, הכח הבהמי שיש באדם גורם לו לחטא. וזה החטאים שבשאר אברי האדם. אולם "לשון הרע" שהוא כח הדיבור, החלק הרוחני שבאדם "רוח ממלא", עונו גדול מנשא. פורק עול, בחלק המרום שבו נבדל האדם מהבהמה לכן הוא כופר כמבואר.

בחובה"ל (שער הכניעה פ"ז הובא אף בשמירה"ל שער הזכירה סוף"ג) הביא שאדם מדבר לשון הרע על פלוני זכיותו עוברים לפלוני ועוונות פלוני עוברים אליו. והוא מדרש פליאה. לפי הנאמר יש מקום להבנה. עבירות שבגוף, דינם במידה כנגד מידה, אף הם בגוף "כאשר עשה". אולם בחטא שבנפש שהוא כופר בריבון העולמים ואומר בליבו אני בעל הבית על פי שם ה"כאשר עשה" הוא בלקוחת זכיותו ומעניקים לו עבירות. הם הדברים שמהם מתפרנסת הנפש.

האם יש אופן שמוותר לספר לשון הרע?

הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א (בשו"ת אום אני חומה ח"ב סי' פז) הביא את דעת הגר"ש אורבך זצ"ל, שמוותר לספר לשון הרע בין בני זוג בדבר שמציק להם. היות ויש חיוב אחד כלפי השני להסיר הדאגה מליבם. ולמד מדברי הח"ח שאמר שיש אופן שמוותר לספר בכה"ג שהגדרת הדבר היא "דאגה בלבב איש ישחנה" וההיתר הוא כלפי דברים שלהבא יוכלו להיות יותר טוב. (כלל י' סעיף יד' פרט החמישי בהגהה) וכתב באום אני חומה (שם) שאסור לקבל את הדברים אלא רק לחוש להם. ודן האם מותר אף לספר דברים שמפריעים לו בהנהגת חבריו. ואם מדובר על ענייני השקפה בודאי שצריך להתרות ולהורות. ויתכוון לשם שמים בלא נגיעה. ובדברים שנגע רק לכבודו יש איסור לספר. שכתב הח"ח (כלל ח' סי' דאין לספר לנשותיהן כל מה שאירי להם עם פלוני ופלוני וכו')